

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: De theorie van het symbolische interactionisme

Ponsioen, J.A.

Citation

Ponsioen, J. A. (1974). Boekbespreking van: De theorie van het symbolische interactionisme. *Acta Politica*, 9: 1974(3), 345-346. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449479>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449479>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

boeken; (b) de nog zwakke positie van de parlementologie als politicologische subdiscipline; en (c) het tot dusver ontbreken van een tijdschrift op het terrein van de vergelijkende parlementologie, terwijl de bestaande tijdschriften over parlementen een zeer wisselend kwaliteitsniveau hebben. Een typisch Nederlandse indicator is het nog steeds ontbreken van een algemene politicologische studie over het Nederlandse parlement.

- ¹⁰ Zie ook J. Blondel, et. alt., *Legislative Behavior: some steps towards a cross-national measurement*, in: *Government and Opposition*, 1969-1970, Vol. V, p. 72. Ook J. Meynaud, *Introduction: General Study of Parliamentarians*, in: *International Social Science Journal*, 1961, Vol. XLII, p. 514 wijst op dit probleem.
- ¹¹ Onlangs zijn drie grote, internationale onderzoeksprogramma's van start gegaan, die zich concentreren op vooral vergelijking en theorievorming, namelijk van de Amerikaanse universiteiten van Iowa, Hawaï en Duke. Zie Kornberg, et. alt., op. cit., p. 483.
- ¹² Voor een uitstekend, maar betrekkelijk oud overzicht, zie: J. Meynaud, op. cit.
- ¹³ Zie voor deze benadering van parlement-als-onafhankelijke-variabele G. Loewenberg: *The influence of parliamentary behavior on regime stability*, in: *Comparative Politics*, 1971.
- ¹⁴ Zie over de functionele variantie van parlementen ook: G. Loewenberg: *the role of parliaments in modern political systems*, in: G. Loewenberg (ed.), *Modern Parliaments, change or decline*, Chicago, 1971, p. 1-20.
- ¹⁵ De jaren zestig hebben hierover belangrijke werken het licht doen zien: B. Crick, *The reform of parliament*, London 1964 (1968); *Parliamentary Reform, a survey*, London, 1961 (1967); R. Davidson, D. Kovenock and M. O'Leary *Congress in Crisis*, Belmont, 1966; A. de Grazia (ed.), *Congress, the first branch of government*, New York, 1966 (1967); J. Saloma III, *Congress and the new politics*, Boston 1969.
- ¹⁶ Opladen, (Westdeutscher Verlag), 1972, -324 p.
- ¹⁷ Vergelijk de normen van D. Apter, *The premise of parliamentary planning*, in: *Government and Opposition*, 1973, Vol. VIII, 1. De transparantienorm komt uitvoeriger aan de orde in W. Steffani (red.), *Parlamentarismus ohne Transparenz*, Opladen (Westdeutscher Verlag), 1971.

A. C. Zijdeveld, De theorie van het symbolische interactionisme, Meppel (Boom)-, 1973, - 237 p., f 17,50

Het 'symbolische interactionisme' is een stroming, een perspectief in de sociologie-beoefening. Het boek van Zijdeveld bespreekt dan ook in de eerste drie hoofdstukken die auteurs, die dit perspectief hebben ontworpen of gehanteerd, die dus de sociale werkelijkheid hebben benaderd door de interactie tussen personen door middel van zingevende symbolen tot centrum van hun sociologie beoefening te maken. Twee essays worden hieraan toegevoegd, één door het interactionisme en de ruil-theorie met elkaar te vergelijken en te complementeren, en een ander door de ethnomethodologie van Garfinkel via het interactionisme te verhelderen. Tenslotte volgt een laatste hoofdstuk waarin Zijdeveld zijn visie geeft op de methodologie van de sociologie. Hier stelt hij de prolegomena van zijn vak aan de orde en betuigt zich een alzijdig denker over zijn stof, hetgeen uitmondt in een pleidooi voor de sociologie van de sociologie-beoefening, helaas niet toegepast op het symbolische interactionisme. Ik kan het boek moeilijk om zijn straffe compositie huldigen (de twee toegevoegde essays dragen weinig bij tot het concluderende hoofdstuk), wel als een fontein van veel interessante gedachten.

Waar hier over sociologie-beoefening wordt geschreven, leze men Amerikaanse sociologie-beoefening. De enige Europeaan die aan bod komt is Max Weber via Amerikaanse geschriften. Als men over interactie spreekt, verwacht men bij voorbeeld toch wel iets over Leopold von Wiese te vinden; als men over symbolisme spreekt toch wel iets over Jung en over Claude Levy Strauss. Naar de laatste wordt heel oppervlakkig verwezen, de beide eersten worden zelfs niet genoemd. In een Nederlands boek van een hoogleraar aan een Nederlandse Hogeschool vind ik dit een griezelige eenzijdigheid.

Waarschijnlijk daardoor blijft er in het boek een grote lacune bestaan. Het symbolisme in de titel van het boek en van de beschreven stroming wordt niet waar gemaakt ook niet in het laatste hoofdstuk. De wetenschap-beoefening van Claude Levy Strauss en zijn school heeft toch wel zeer duidelijk gemaakt dat de ideeën, interpretaties, het geloof, de waarden, normen en gevoelens zoals belichaamd in de taal, de verhalen, de gedrag-codes, het recht, de aanvaarde gezagsverhoudingen en de gewoontes, een regulerende uitwerking hebben op de interactionele structuren en gedragingen, evenals overigens deze laatste de symbolen genereren en in stand houden. Dit blijkt van groot belang als gevonden wordt dat de symbolen een eigen leven leiden, of, met minder beeldspraak, dat in het algemeen het type veranderingen die wij ondergaan in onze symbolische denkwijze die van een sluipende verandering is, terwijl de structuren van onze interacties abrupt kunnen veranderen, met alle gevolgen van dien. De zingeving zelf wordt daarmee een object toegankelijk voor sociologisch onderzoek. Vandaar ook dat de ana-skopische of kata-skopische benadering van de auteur (blz. 188) niet maar zonder meer een keuzekwestie voor de socioloog is, maar een die zich oplegt vanuit de verhouding van de interactionele infrastructuur en de symbolische superstructuur (afhankelijk van onze waarneming m.b.t. wat boven en beneden is; Gurvitch plaatste de symbolen in de dieptesociologie; daar zit, vanuit de symboliek gedacht, heel wat achter!)

Ik breng dit op omdat mij de vraag hier belangrijk lijkt wat het interactionisme,

zoals gepresenteerd door Zijderveld (en dat ik liever 'betekenend interactionisme' zou willen noemen), kan bieden aan de politicologie. Dit lijkt mij namelijk niet zo heel veel, terwijl de spanning tussen de symbolische superstructuur en de interactionele infrastructuur een grote analytische waarde heeft. Om twee kernproblemen te noemen: In de strijd om de beslissingsbevoegdheid (de macht) verloopt het proces geheel anders als het denken van de deelnemende partners door hetzelfde symbolenstelsel beheerst wordt dan wanneer dit gebonden is door verschillende symbolenstelsels; en het zou een studie waard zijn hoe tolken dit oplossen. De politicoloog zou immers als een tolk moeten kunnen fungeren tussen de verschillende macht bestreurende groepen. Tweede probleem: de politiek beschikt doorgaans wel over de machtsmiddelen om de structuren van de interacties te kunnen veranderen, maar men beschikt over weinig middelen de symbolen die het denken, waarderen en de gevoelens belichamen, effectief zo te wijzigen dat de inhoud mee veranderen. Men mag er dan ook niet verbaasd staan dat de nieuwe structuren toch weer traditioneel gehanteerd en geïnterpreteerd worden.

Deze recensie lijkt nogal negatief, maar zij toont dat Zijderveld mij aan het denken heeft gezet. Dat schijnt mij de beste vrucht van een boek.

J. A. Ponsioen

R. Kroes, Conflict en radicalisme, Meppel (Boom) 1971, -218 p., f 15,50

In dit proefschrift, waarvan delen reeds eerder in artikelvorm verschenen, signaleert Kroes een paradox in de sociologische conflictbenadering: twee schijnbaar tegenstrijdige verklaringen worden gehanteerd bij de studie van sociale conflicten. Beide hebben betrekking op de verdeling van schaarse goederen (macht, status, inkomen) maar voor het overige schijnen zij diametraal tegenover elkaar te staan. De ene verklaring, door Kroes het 'rangequivalentiemodel' genoemd, brengt conflicten in verband met systematische over- en onderbedeeldheid van steeds dezelfde personen over de hele linie, zodat de populatie wordt gedichotomiseerd: enerzijds de topdogs die van alle soorten goederen een groot aandeel hebben, anderzijds de underdogs die in alle opzichten gedepriveerd zijn; hoe meer gepolariseerd, des te groter is de kans op conflict, en omgekeerd hoe minder equivalent de aandelen van eenzelfde individu, des te kleiner is de kans op conflicten. Tegenover dit model signaleert Kroes vervolgens het 'ranginequivalentiemodel', dat conflicten poogt te verklaren uit de 'inequivalentie van aandelen in sociale goederen, die categorieën individuen zich verwerven' (p. 11); hier gaat het dus om rang- of status-inconsistentie. Daarmee is het probleem gegeven, namelijk: hoe deze twee (schijnbaar) tegenstrijdige modellen met elkaar kunnen worden verzoend.

De oplossing die Kroes aanbiedt heeft de vorm van een 'tweetrapsmodel', waarbij in de eerste fase door de statusinconsistentie de ontstekingsfunctie wordt vervuld, terwijl in de tweede fase de statusequivalentie zorgt voor verbreiding en intensivering van het conflict. De redenering is ongeveer als volgt: In een maatschappij bestaan hoge en lage posities op diverse schalen (bv. macht, status, inkomen); bijgevolg kan een driedeling worden gemaakt in topdogs, die consistent hoge posities bekleden, underdogs, met consistent lage posities, en tenslotte mensen met zowel hoge als lage posities. Deze laatsten zullen pogen de inconsistentie

in hun pakket van posities op te heffen door hun lage posities te verruilen voor hoge, m.a.w. door mobiliteit. Op een bepaald kritisch punt evenwel wordt deze mobiliteit door de topdogs ervaren als een bedreiging; zij zullen dan reageren met pogingen om die mobiliteit te blokkeren, met name door het reactiveren van adscriptie-criteria bij de verdeling van posities. Op deze blokkade antwoorden de klimmers (de inconsistenten) met acties die gericht zijn op verandering van de structuur, d.w.z. van de heersende verdelingscriteria. De ontstekingsknop is daarmee ingedrukt, het conflict is begonnen. In de tweede fase zullen de klimmers zich steeds meer gaan oriënteren op de underdogs, die aldus onder leiding van de geblokkeerde klimmers worden gemobiliseerd; de rangequivalentie van de underdog dient hier dus als verklaring van de conflictescalatie.

Dit model wordt geïllustreerd met twee case-studies: één m.b.t. militair ingrijpen in de binnenlandse politiek in verband met de Indonesië-kwestie (als casus van rechts-radicalisme), een ander in de vorm van een survey-onderzoek onder Amsterdamse studenten en hun ouders (als casus van links-radicalisme). Het boek wordt afgesloten met een hoofdstuk waarin de schrijver een onderzoek verricht, met name naar mogelijke overspecificaties en overgeneralisaties van begrippen in zijn model. In verband daarmee komt hij o.a. tot een interessante beschouwing over de mechanismen van wat hij 'zelfkolonisering' noemt: de (contra-radicalistische) tendens bij de underdogs om in hun deprivatie te berusten.

Het resultaat is een ongemeen boeiend boek, vol scherpzinnige opmerkingen — bovendien met interessante nieuwe informatie in de beide case-studies — dat ongetwijfeld een belangrijke bijdrage levert aan de theorievorming.

Tegelijkertijd evenwel roept het een aantal vragen op. Met name vragen wij ons af of het probleem dat Kroes wil oplossen, wel bestaat. Dit moge duidelijk worden uit wat volgt.

Het equivalentiemodel omvat volgens Kroes een conceptuele ruimte die zich uitstrekt tussen de extremen van polarisering en pluralisme; het pluralisme is bij Kroes per definitie ranginequivalentie (p. 20), juist daarin ligt de quintessence van zijn probleemstelling. Precies daarin ook ligt de eerste aanleiding tot twijfel. Dat een gepolariseerde tegenstelling tussen topdogs en underdogs tot verheviging van conflicten leidt, laat zich gemakkelijk inzien, en is overigens geheel in overeenstemming met de these van Kroes. Maar waarom worden conflicten in de equivalentietheorie door pluralisme afgeremd?

Nu zijn voor de equivalentietheorie drie argumenten denkbaar: a) Wie niet in alle opzichten gedepriveerd is, heeft minder reden om zich op te winden dan wie dat wel is; b) Inequivalentie kan compensatie opleveren, namelijk doordat de deprivatie op de ene schaal gecompenseerd wordt door gratificatie op de andere; c) Pluralisme impliceert meerdere loyaliteiten (vgl. p. 17).

Bezie men deze argumenten dan kan men zich afvragen of er nog wel enige ruimte over blijft voor een inconsistentietheorie die de tegengestelde these verdedigt: 'pluralisme (inconsistentie) leidt tot conflict'. Het wil mij toeschijnen dat dit alleen mogelijk is in één of enkele bijzondere gevallen van inconsistentie, namelijk ofwel in het geval waarin de inconsistentie als zodanig geen wezenlijke functie vervult in het conflictproces, ofwel in het geval waarin de inconsistentie een andere betekenis krijgt dan in de equivalentietheorie. Hierbij denken wij aan twee redeneringen, waarvoor de elementen althans gedeeltelijk bij Kroes zelf te vinden zijn.